

NOBEL ÖDÜLÜ SAHİBİ JAMES M. BUCHANAN'IN KONSEPTİNDEN KURALLAR¹

THE RULES FROM NOBEL PRIZE WINNER JAMES M. BUCHANAN' S CONCEPT

Merve YOLAL²

Öz

Bu çalışmanın amacı Kamu Tercih Teorisi'nin ve Anayasal İktisat Teorisi'nin kurucusu olan ve bu alanda sağladığı katkılardan dolayı Nobel Ödülü'ne layık görülen James M. Buchanan'ın kurallar hakkındaki görüşlerini incelemektir. Ekonomi ve politika bilimi arasında bir bağ kurarak politik karar alma sürecini inceleyen kamu tercihi teorisi ile devletin güç ve yetkisinin nasıl sınırlandırılması gerektiğini ele alan anayasal iktisat teorisi Buchanan'ın kurallar üzerine çalıştığı disiplinlerdir. James Buchanan, sosyal sözleşmeler olarak nitelendirdiği anayasalar ile bu anayasalarda belirlenecek kurallar çerçevesinde devletin sahip olduğu yetkilerin sınırlandırılmasını önermektedir. İyi bir toplumsal düzenin temelini kuralların oluşturduğunu ve bu yüzden hem toplumsal yaşamda hem de siyasal süreçte bireylerin davranışlarını yönlendiren kuralların olması gerektiğini vurgulamaktadır. James M. Buchanan'ın önemle üzerinde durduğu kurallar konusunu içeren bu çalışmada; kuralların teorik temelleri, sosyal sözleşme-kural ilişkisi, kuralların önemi ile mali ve parasal kurallar değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kamu Tercih Teorisi, Mali ve Parasal Kurallar, James M. Buchanan, Anayasal iktisat

Jel Kodları: B30, D72, E62, K10

Abstract

The aim of this study is to examine the views about the rules of James M. Buchanan, who is the founder of the Public Choice Theory and the Constitutional Economic Theory and was awarded the Nobel Prize for his contribution to the field. The public preference theory that examines the political decision-making process by linking economics and policy science and the theory of constitutional economics, which deals with the method how the power and authority of the state should be restricted, these topics are the Buchanan disciplines studies on the rules. James Buchanan proposes to limit the powers that the state has in the framework of the constitutions which defines as social contracts and the rules to be set forth in these constitutions. Buchanan emphasizes that rules constitute the foundation of a good social order and so Buchanan argues that there must be rules that direct the behavior of the individual both in social life and in the political process. This work, which includes James M. Buchanan's emphasis on rules, evaluates the theoretical foundations of the rules, the social contract-rule relation, the importance of rules and the fiscal and monetary rules.

Keywords: Public Choice Theory, Fiscal and Monetary Rules, James M. Buchanan, Constitutional Economy

Jel Codes: B30, D72, E62, K10

¹ Bu çalışma, 2017 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı'nda savunulmuş olan "Hayek, Buchanan ve North: Üç Nobel Ekonomi Ödülü Sahibinin Kurallar ve Kurumlar Üzerine Düşünceleri: Analiz ve Değerlendirmeler" başlıklı yüksek lisans tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

² Arş.Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, merve.yolal@deu.edu.tr

GİRİŞ

Kamu tercihi teorisi, 1940 ve 1950’li yıllarda piyasa ekonomisinin başarısızlığına karşı gelişim gösteren bir teoridir. Kamu tercihi Teorisi’nin temelleri 18. ve 19. yy’a kadar uzandığı bilinmekle birlikte, gelişimi İkinci Dünya Savaşı’nı izleyen yıllarda kamu kesiminin hızla büyümesi, sürekli yaşanan bütçe açıkları ve enflasyon yaşanması sonucunda devletin başarısızlığı konusu ortaya çıkmasıdır. Kenneth Arrow, Duncan Black, Anthony Downs, Mancur Olson, James M. Buchanan ve Gordon Tullock gibi düşünürlerin kamu tercihi teorisinin gelişmesinde önemli katkıları bulunmaktadır. Buchanan ise 1986 yılında ekonomik teoriye ve siyasal sürece ilişkin anayasal ve sözleşmecî düşüncesinin uygulanması yönündeki yaptığı katkılardan dolayı Nobel Ekonomi Ödülü’ne layık görülmüştür. Kamu tercihi teorisinin gelişiminde büyük rol oynayan James M. Buchanan söz konusu teoriyi şu sözlerle tanımlamaktadır: “*Kamu tercihi teorisi, esas olarak ekonomi teorisinde oldukça ayrıntılı analizler için geliştirilmiş araç ve metotları almakta ve bunları politik sürece ve kamu sektörüne uygulamaktadır. Kamu tercihi, siyasal kararlar alma sürecinde rol alan kimselerin; örneğin, seçmenlerin, politikacıların ve bürokratların davranışlarını gözlemlediğimiz veya gözlemleyeceğimiz sonuçların bilesimi ile ilişkilendirmeye çalışmaktır.*” (Aktan, 2002a: 3).

Kamu Tercihi Teorisi’nin içerdiği çeşitli konulardan bazılarını özetlersek (Felkins, 1997),

- Anayasal, Demokratik Devlet: Kamu Tercihi teorisyenleri, halkın yönettiği hükümet sistemini bir anayasa ile tanımlamaya çalışmaktadır. Dolayısıyla, kamu tercihi teorisi de bu kavramın başarısını ve başarısızlıklarını ayrıntılı olarak incelenmektedir.
- Oylama: Kamu Tercihi alanında oylama sorunu üzerinde çoğunlukla durulan konulardan birisidir. Halen kullanılmakta olan yaklaşımların arzulan sonuçlara ulaşamamaları nedeniyle kusurlu olmaları nedeniyle Alternatif oylama yöntemleri incelenip değerlendirilmektedir.
- Politik Manipülasyonlar: Politikacılar oy ticareti, "log-rolling", servet transferleri vb. yöntemler ile isteklerini gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar. Bu nedenle, kamu tercihi teorisyenleri politikacının kendi hedeflerini gerçekleştirmek için birbirleriyle, seçmenlerle veya onları destekleyenler ile etkileşim kurma şekillerini incelemektedir.
- Rant Kollama: Belirli kişi veya grupların hükümetten ekonomik transfer elde etme konusunda özel muamele görmek için faaliyetlerde bulunduğundan kamu tercihi teorisinde incelenen konulardan birisidir.

Kamu tercihi teorisi siyasal partiler, seçmenler, bürokratlar ve baskı gruplarından oluşan siyasal süreçte rol alan aktörlerin davranışlarını incelemektedir. Kamu Tercihi teorisi, “Piyasanın Başarısızlığı” teorisine karşılık “Devletin Başarısızlığı” teorisini ortaya koymuştur. Kamu Tercihi devletin hak, yetki, güç ve sorumluluklarının kesin çizgilerle belirlenmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu nedenle Anayasal İktisat teorisini geliştirmişlerdir. Anayasal İktisat teorisi, devletin ekonomik hak ve yetkilerinin anayasalar ile sınırlandırılmasını öngörmektedir. Anayasal iktisat teorisinin temellerini ise sosyal sözleşme teorisi oluşturmaktadır. Sosyal sözleşme teorisi, toplumda yaşayan bireylerin ortak görüş ve kurallar ile bir araya gelerek bir sözleşme yaptıkları varsayımına dayanmaktadır.

Toplumsal ve siyasal süreçte kuralların üzerinde önemle duran James Buchanan’ın kurallar hakkındaki düşüncelerine yer veren çalışmamız dört bölümden oluşmaktadır. Çalışmamızın birinci bölümünde James M. Buchanan felsefesinden kuralların teorik temelleri hakkında açıklamalar yapılacaktır. İkinci bölümde kurallar ile sosyal sözleşme

teorisi arasındaki ilişki ele alınacaktır. Kuralların ne için önemli olduğu konusuna üçüncü bölümde değinilecektir. Dördüncü bölüme gelindiğinde ise, Buchanan'ın mali ve parasal kurallar hakkındaki düşünceleri incelenecek ve sonuç bölümünde genel bir değerlendirme yapılacaktır.

1. BUCHANAN FELSEFESİNDE KURALLARIN TEORİK TEMELİ: KAMU TERCİHİ TEORİSİ

James M. Buchanan kuralların ne için gerekli olduğu hakkındaki düşüncelerini Kamu tercihi teorisi alanında yaptığı çalışmaları ile açıklamıştır. Kamu tercihi teorisi, iktisadi alandaki kuralların siyasi alanda da uygulanması gerektiğini, başka bir deyişle politik süreçte rol alan aktörlerin (seçmen, politikacı, bürokrasi, baskı ve çıkar grupları) davranışlarının incelenerek, politika biliminin ekonomik analizini gerçekleştirmeye çalışan bir disiplindir. Kamu tercihi teorisi, politik sektörde devam eden karmaşık kurumsal etkileşimlerin anlaşılması ve açıklanmasına için çalışmaktadır. Kamu tercihi teorisi, hükümetlerin işleyişini ve yöneten kişilerin davranışları hakkında romantik ve hayali bir kavramlar dizisi yerine, hükümetlerin ve yönetenlerin neler yapacaklarına dair daha şüphe uyandıran bir dizi siyasi realite ile tutarlı olan kavramların incelenmesine imkân sağlamıştır (Buchanan, 1979: 11-13). Bu inceleme yapılırken pozitif kamu tercihi ve normatif kamu tercihi olmak üzere ikili bir sınıflandırma ile politik süreçteki pozitif ve normatif kuralların yapısı ele alınmıştır.

1.1. Pozitif Kamu Tercihi Teorisi: Pozitif Kurallar

Pozitif kamu tercihi teorisi, gerçek yaşamdaki politik kuralların yapısını ve politik süreçte yer alan siyasal aktörlerin davranışlarının ekonomik analizini yapmaktadır. Bu kapsamda, oylama kuralları, bürokrasinin yapısı, baskı ve çıkar grupları, seçmen ilgisizliği ve bilgisizliği, devletin başarısızlığı, politik konjonktür dalgalanmaları teorisi gibi konular incelenmektedir (Aktan, 2002a: 6). Oylama kuralları teorisi, bir kurum tarafından sunulan mallardan talep edilecek olanların bireyler tarafından nasıl tercih veya niye tercih edildiğini açıklayan bir teoridir (Buchanan ve Tullock, 1999: 55). Başka bir deyişle, bireysel tercihlerden toplumsal tercihlere ulaşmada kullanılan bir teoridir. Oylama kurallarına göre çeşitli şekillerde oylama yöntemleri mevcuttur. Bu yöntemler, oybirliği kuralı, oyçokluğu kuralı, puanlı oylama kuralı, nokta oylaması kuralı ve borda kuralıdır. Kamusal karar alma sürecinde kullanılması gereken en adil yöntem ise, oybirliği kuralıdır. Fakat karar alma maliyetinin yüksek olması ve karar almanın zor olması nedeniyle oybirliği yerine oy çokluğu kuralı tercih edilmektedir.

Oybirliği kuralında, toplumdaki bütün bireylerin aynı yönde tercihte bulunması gerekmektedir. Bu sayede azınlık kesimin tercihleri de oylamada önemli olmaktadır. Oy çokluğu kuralı uygulandığında ise azınlıkların üzerinde bir baskı sorunu ortaya çıkmaktadır. Çünkü oylamaya kayılanların sayısına göre yarısından bir fazlasını (%51) elde eden taraf kazanmış olmakta ve %49'u oluşturan azınlığın tercihi önemsenmemektedir. Devletin faaliyet alanının sınırlandırılmasını isteyenler genellikle oybirliği kuralının uygulanmasını tercih ederken, devlete geniş bir faaliyet alanı tanımak isteyenler ise oy çokluğu kuralıyla kararların alınmasını tercih etmektedir. Bu sebeple, oylama kuralı yöntemi halkın ortak kararlarının yansıtılmasını belirlediği için önem taşıyan konulardan biridir.

Bir diğer inceleme konusu ise, bürokrasinin meclisteki sınırlarının çizilmesidir. Bürokratlara yasama organı tarafından karar almada geniş bir şekilde takdir yetkisi tanınmaktadır. Başka bir deyişle, kendi lehlerine karar alınmasını amaçlayan bürokrasi, yasama faaliyetinin gündemini istediği doğrultuda yönlendirmeye çalışmaktadır (Buchanan, 2002a:73). Bürokratların yasama organını istediği şekilde yönlendirebilmesinin nedenine bakıldığında, sahip olduğu ve sunacağı enformasyon olduğu görülmektedir. Siyasal karar alma sürecinde yer alan aktörlerin arasında en fazla enformasyona sahip olan aktör bürokrasidir ve bundan dolayı

yasama organının alacağı kararlar üzerinde etkili olarak kendi faydasını artıracak kararların alınmasını sağlamaktadır.

Baskı ve çıkar grupları siyasal karar alma sürecinde seçmen tercihlerinin açıklamasında etkili olan bir başka faktördür (Andrew, 1993: 149). Buchanan ve Tullock'a göre, baskı ve çıkar gruplarının politik karar alma sürecinde etkili olması sonucunda, toplumun yararından ziyade, özel çıkarların faydası ortaya çıkmaktadır (Buchanan ve Tullock, 1967: 252). Baskı ve çıkar grupları nedeniyle, ortak çıkarlar doğrultusunda hareket eden seçmenlerden bir kısmı kamusal mal ve hizmetlerden daha çok faydalanırken diğer seçmenler daha az miktarda kamusal mal ve hizmetlerden yararlanmaktadır. David Truman, karar alma sürecinde baskı ve çıkar gruplarının yapmış olduğu etkiyi baskı olarak nitelendirerek, bunun rüşvet veya farklı şekillerle zorlama ve baskı yapma şeklinde gerçekleştiğini söylemiştir. Bu nedenle, baskı yapma durumunu karar alma sürecinde çıkar gruplarının ayırt edici özelliği olarak değerlendirmiştir (Truman, 1960: 351).

Politik konjonktür dalgalanmaları teorisinde ise, partiler seçim zamanlarında yeniden seçilebilmek veya iktidara gelebilmek amacıyla ekonomi politikalarını kullanarak seçmenlerden oy toplama çabası içine girmektedir (Breton, 1974: 81). Bu durumun bir sonucu olarak hem siyasal partiler hem de seçmenler açısından politik miyopluk olgusu ortaya çıkmaktadır. Yani, seçmenler kısa vadede elde edecekleri faydaları göz önünde tutarak tercihlerini yapmaktadır. Bunu bilen siyasal partiler de kendilerine en fazla oyu kazandıracak politikalar vaat etmekte veya iktidardaki parti yeniden seçilebilmek amacıyla seçmenleri cezbedecek yönde kamu harcamalarını artırmaktadır. Dolayısıyla, seçim zamanlarında genişletici politikalar uygulanmakta ve seçim süreci sona erdikten sonra daraltıcı politikalar ortaya çıkmaktadır. Seçmen ilgisizliği ve bilgisizliği konusu ise, yine seçim sürecinde ortaya çıkan bir sorundur. Bireyler kamusal mallara olan taleplerini oylama mekanizması aracılığı ile gerçekleştirmektedir. Bireyler oy kullansa da kullanmasa da kamusal malların arz edileceğini ve bundan faydalanacağını bilmektedir. Bu nedenle, oylama sürecinde bilinçli olarak ihmalkâr davranışlar sergilemektedir (Ackerman, 1994: 114-120).

Devletin başarısızlığı konusu kamu tercihi teorisinin ve Buchanan'ın asıl inceleme alanını oluşturmaktadır. Refah iktisatçılarına göre, piyasa ekonomisi kaynakların etkin dağılımında başarısız kalmıştır ve piyasa başarısızlığına alternatif olarak devletin başarısızlığı teorisi geliştirilmiştir. Buchanan kamu sektörü başarısızlığı sözcüğü ile anlatılmak istenenin aslında "kurumsal organizasyonun yapısı" olduğunu ve mevcut kuralların yerine yeni kuralların getirilmesiyle başarısızlıkların ortadan kalkacağını söylemiştir (Buchanan, 2002b: 130). Kamu tercihi iktisatçılarına göre, devlet politik miyopluk, politik dışsal ekonomiler, politik negatif ölçek ekonomileri, hizmet kayırmacılığı, kamusal güç ve yetki dağılımında dengesizlik vb. gerekçelerle başarısız olmakta ve aşırı büyümeye devam etmektedir. Bu nedenle Buchanan, devletin başarısızlığı ve aşırı büyümesinin engellenmesi amacıyla anayasal çerçevede sınırlandırmaların yapılmasını ve kurallar çerçevesinde siyasal iktidarın yetkilerinin açık bir şekilde belirtilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Sonuç olarak, pozitif kamu tercihi teorisi başlığı altında incelenen tüm konular mevcut uygulamayı anlatmaktadır. Bu teorideki pozitif kurallar ise, yürürlükte geçerli olan ve faaliyetler gerçekleştirilirken göz önünde bulundurulmuş kuralları içermektedir. Örneğin, oylama kararlarının oy çokluğu kuralına göre belirlenmesi gibi. Dolayısıyla, kural ve kurumların teorik temelleri denilebilecek kamu tercihi teorisinin ilk inceleme alanını pozitif kamu tercihi teorisi oluşturmakta ve uygulamaların nasıl gerçekleştiği konusuna açıklamalar getirilmektedir. Olması gereken kurallar (normatif kurallar) ise, normatif kamu tercihi teorisi başlığı altında incelenmektedir.

1.2. Normatif Kamu Tercih Teorisi: Normatif Kurallar

Normatif kamu tercihi teorisi, pozitif kamu tercihi teorisine temel sayılacak "olması gereken" konuları ele almaktadır. Örneğin, politik kurumların nasıl daha iyi işleyeceği veya bireysel tercihlerin toplumsal tercihlere dönüşürken en iyi oylama kuralının hangisi olacağı gibi konular normatif kamu tercihinin araştırma konuları içerisinde yer almaktadır. Normatif kamu tercihi teorisinin iktisat alanına yaptığı iki temel katkı bulunmaktadır. Bunlardan ilki, "optimum oylama kuralı" ve ikincisi devletin başarısızlığının çözülmesine yönelik olarak ortaya çıkan "anayasal iktisat" yönelik çalışmalarıdır. Optimum oylama kuralı teorisi incelediğinde, pozitif yönünü "oylama kuralları teorisi" oluştururken, normatif yönünde ise "optimum oylama kuralı" bulunmaktadır. Optimal oylama kuralı yaklaşımına göre, oybirliği kuralı dışında hangi kuralların uygulanabileceği araştırılmaktadır. Optimal çoğunluk Buchanan ve Tullock'a göre, Pareto optimal bir sonucu ulaşmak için gerekli olan ve ideal oylama kuralına ulaşmayı sağlayan oy kullanacak seçmen sayısıdır (Aktan ve Dileyici, 2007: 28-29). Fakat bu seçmen sayısının belirlenmesi için oylama maliyetlerinden yararlanmak gerekmektedir. Oylamanın ise, dışsal maliyet ve karar alma maliyeti olmak üzere iki çeşit maliyeti bulunmaktadır. Başkalarının eylemlerinin sonucu olarak ortaya çıkan ancak diğerlerinin doğrudan kontrol edemediği bir maliyet bulunmaktadır. Bu maliyetler bireylerin kendi davranışlarının dışında olduğu için dışsal maliyetler olarak ifade edilmektedir. İkinci maliyet türü ise, bireylerin organizasyonel bir faaliyette yer almaları sonucunda beklentilerinin hüsrana sonuçlanmasını ifade eden karar alma maliyetleridir. Özet olarak, bireysel eylemlerin başkalarına dışsal bir etki yaratmamasından dolayı dışsal maliyet ve karar alma maliyeti sıfır olmaktadır. Dolayısıyla dışsal maliyetler ve karar alma maliyetleri birbirine bağlı maliyetler olarak da ifade edilmektedir (Buchanan ve Tullock, 1967: 38-39).

Normatif inceleme alanının bir diğer konusu olan Anayasal politik iktisat, ekonomik ve politik karar alma birimlerinin faaliyetlerinin anayasal çerçevede sınırlandıran iktisadi bir yaklaşımdır. Anayasal iktisat teorisinin geliştirilmesi Kamu Tercih teorisyenleri tarafından yapılmıştır. Bu teoride, bireylerin hak ve sorumlulukları ile devletin yetki ve gücünün kesin bir şekilde belirlenmesi gerektiği belirtilmektedir. Buchanan göre ise anayasal iktisat, sınırlamalar içerisinde herhangi bir alternatifin seçilmesi yerine sınırlamanın kendisinin tercih edilmesi anlamına gelmektedir (Buchanan, 1989: 61).

Anayasal iktisat teorisi ile ekonominin kural ve kurumlarının anayasa içerisinde yer alması düşüncesi gelişmeye başlamıştır. Bunun yanı sıra, devletin meşruiyeti konusu da ele alınarak "politik hak ve özgürlükler" ile "ekonomik hak ve özgürlüklere" getirilmesi gereken sınırlandırmaların neler olacağı konusu incelenmiştir (Eker, 1992: 35). Anayasal politik iktisadın demokrasiyi farklı bir bakış açısından değerlendirerek iki aşamalı bir süreç olarak ele alması önemli konulardan bir diğeridir. Bu sürecin ilk aşamasında politik oyunun kuralları belirlenirken; ikinci aşamaya gelindiğinde belirlenen kurallara göre oyun oynanmaktadır (Mueller, 2005: 57). Anayasal kuralların belirlenmesi sırasında, bu kuralları belirleyenler, gelecekte kendi durumlarının ne olacağını ve bu kurallardan nasıl etkileneceğini bilemedikleri için, en doğru kuralı koymaya özen göstermektedir (Sakal ve Şahin, 2009: 83). Dolayısıyla, oyunun kurallarını belirleyen, oyunun kurallarını belirlemekle birlikte anayasal sınırlamalar getiren, anayasal sınırlamalar getirerek aynı zamanda özgürlük alanını da belirleyen anayasal iktisat normatif kamu tercihinin normatif kuralları açısından inceleme alanını oluşturmaktadır.

2. KURALLAR İLE SOSYAL SÖZLEŞME TEORİSİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Sözleşmecî anayasacılık, toplumun hukuksal ve kurumsal yapısını yönlendirecek en iyi anayasaların bireylerin çabaları ile olacağını öne süren bir görüştür. Sözleşmecî anayasacılık veya sözleşmecî anayasal iktisadın temeli "kurucu rasyonalizm" ilkesine dayanmaktadır (Aktan, 1992: 86). Bu ilkeye göre, rasyonel eylemler aklın hâkimiyeti ile gerçekleştirilmektedir.

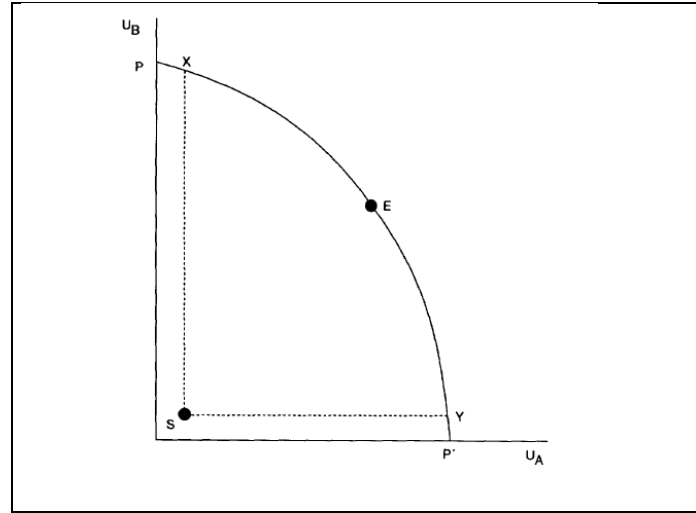

Bütün kuralların temelinde onları oluşturan kusursuz bir akıl bulunmaktadır. Kurucu rasyonalizm görüşünü, yani sosyal düzeni oluşturan kural ve kurumların kendiliğinden değil, sözleşmecî bir yaklaşımla anayasal düzeyde belirlenmesini savunanların başında gelen Buchanan'a göre, kurucu rasyonalizm sözleşmecî anayasacılığın temelini teşkil etmektedir. Anayasal iktisat teorisi içerisinde devletin meşruiyeti konusu soyut düzeyde incelenerek, devletin bireylerin can ve mal güvenliğini korumasına karşılık bireylerin hem politik hem de ekonomik hak ve özgürlüklerine ne tür sınırlamalar getirebileceği konusu üzerinde durulmaktadır (Kızılböğâ, 2012: 103). Bu nedenle, sosyal sözleşme teorisi ile anayasaların ekonomik teorisi arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Dolayısıyla, anayasaların ekonomi teorisi içerisinde yer alan devletin ekonomik hak, yetki ve sorumluluklarının sınırı sosyal sözleşme olarak kabul edilen anayasalardaki normlar ve kurallardır.

Sosyal sözleşme teorisi, devletin neden ve nasıl meşrulaştığını gösteren bir teoridir. Dolayısıyla, bu teorinin anayasal iktisadın soyut temellerini oluşturduğu söylenebilmektedir. Toplumsal düzenin temelleri, iyi bir sosyal sözleşme içerisinde oluşturulmuş kural ve kurumlara dayanmaktadır. Buna bağlı olarak anayasal iktisat, toplumsal düzeni oluşturacak kuralların belirlenmesinde sosyal sözleşme teorisinin önemini vurgulamak. Buchanan'a göre, iyi bir toplumsal düzen için gerekli olan kural ve kurumlar bireyler tarafından oluşturulduğundan, en önemli toplumsal sözleşme olan anayasalar da rasyonel hareket eden bireylerin tercihleri sonucunda meydana gelmektedir (Aktan ve Vural, 2006a: 31). Sosyal sözleşmeler anayasal demokrasinin normatif ilkelerini içermekle birlikte anayasadan şekil ve amaç yönlerinden ayrılmaktadır. Bu farklılıklar incelendiğinde, anayasalar yazılı üst hukuk kuralları olur iken, sosyal sözleşme ilkelerinin yazılı olmasının şart değildir. Anayasalar, iyi bir toplumsal düzenin politik ve ekonomik kurumlarında ilkelerin nasıl olması gerektiğini açıklarken, sosyal sözleşme anayasa gibi belirli kurumlar oluşturmaktan ziyade insani değerleri göz önünde bulundurmaktadır (Aktan, 1992: 85).

Buchanan sosyal sözleşmeyi ile oybirliği kuralı arasında da bir bağ olduğunu söylemiştir. Ona göre, sosyal bir sözleşmenin olması demek, toplumdaki bütün bireyler tarafından ortak alınan bir kararın varlığı anlamına gelmektedir. Yani sosyal sözleşmenin yapılmasıyla birlikte anayasal kurallar önceden belirlenmiş olmakta, toplumun ortak görüşü ile oluşan sözleşmeye ait kurallar ise bu sayede meşruluk kazanmaktadır. Sosyal sözleşmenin bir diğer avantajı da anarşist davranışların ortaya çıkmasına engel olmasıdır. Bunun nedeni ise, sosyal sözleşmelerin azınlığın onayının değil, her bir bireyin onayı sonucunda oluşmasındandır. Buchanan, sözleşmecî yaklaşımın temelini tamamen demokrasiye dayandırmanın doğru olmadığını söylemiştir. Düşünür bu görüşünü Thomas Hobbes'un verdiği bir örnekle açıklamaya çalışmıştır. Bu örneğe göre, bir kaos ortamında bireyler kral ile anlaşma yaparak özgürlüklerinden vazgeçmektedir ve bunun karşılığında kral toplumdaki bireylere düzeni ve güvenliği sağlama sözü vermektedir. Yani bireyler can ve mal güvenlikleri karşılığında kendi özgürlüklerini krala bıraktıklarından dolayı, bu sözleşmeden sonra kral tarafından alınan kararlar da demokratikliğini yitirmiş olmaktadır (Buchanan, 2002a: 69). Dolayısıyla sosyal sözleşmeler her ne kadar politik eşitlik unsuru gereği oybirliği kuralı ile oluşsa da bazı durumlarda verilen kararlar doğrultusunda ortaya çıkacak sonuçlar demokratik olmayabilmektedir.

Buchanan'a göre sosyal sözleşme, hem var olan kurumları açıklamada hem de değerlendirme yapmaya yarayacak bazı kriterlerin ortaya çıkartılmasında önemli bir araçtır (Voigt, 1997: 27). Buchanan, insanların neden sosyal sözleşme sonucunda bir devlet oluşturmak istediğini, devletin veya devlet tarafından oluşturulacak kuralların bireyler arası ilişkiler ile kişisel hak ve özgürlüklerin korunmasında nasıl bir rol oynayacağını sosyal sözleşme-fayda ilişkisi kurarak açıklamıştır. Buchanan'ın bu görüşünü Şekil 1 yardımıyla gösterirsek,

Kaynak: Mueller, D. C., 1996: 67 .

Şekil 1: Anayasa Tercihi

Şekil 1’de A ve B olmak üzere iki bireyin fayda düzeyleri gösterilmektedir. Anarşi durumu söz konusu olduğu zaman her iki bireyin de elde edeceği fayda azalmakta ve S noktasında gerçekleşmektedir. Anarşinin olmadığı yani ortak bir fikir birliğine doğru hareket başladığında ise, A ve B bireylerinin refahları maksimum seviyeye çıkararak PP’ düzeyine gelmektedir. Dolayısıyla, rasyonel davranan bireyler PP’ sınırı boyunca refahlarını bazı noktalara taşıyarak daha da artırabilmek için anarşiyi ortadan kaldırarak, kurumların oluşmasını tercih etmeye başlayacaktır. Buna bağlı olarak, bireyler rasyonel davranmayıp, oybirliği sonucunda sosyal sözleşmeyi oluşturmazlar ise, faydalarını da maksimize edemeyeceklerdir. Bunun tam tersi durumunda yani, sosyal sözleşmenin yapılması durumunda ise, bireyler kurumları oluşturarak refahlarını artıracak ve X ile Y çizgisi arasında uzanan E noktasında maksimum refahı elde edeceklerdir.

Sonuç olarak, Buchanan toplumda sosyal sözleşme olarak ifade edilen anayasaların bireylerin ortak görüş, çaba ve akılları ile oluşturduklarını savunmaktadır. Bu görüşünü ise, kurucu rasyonalizm adını verdiği, kurumların ve kuralların insan aklı sayesinde ortaya çıktığı düşüncesine dayandırmıştır. Yani sözleşmecî anayasacılığın temelini yapıcı rasyonalizm ile açıklamıştır.

3. BUCHANAN'A GÖRE KURALLARIN ÖNEMİ

Anayasal iktisat, iyi bir toplumsal düzenin sağlanabilmesi için, bireysel özgürlükleri koruyacak anayasal-yasal kuralların gerekli olduğunu savunan bir öğretilerdir. Oyunun kurallarının nasıl olması gerektiği konusu ise anayasal iktisadın temel inceleme alanıdır. Anayasal iktisat, her türlü bireysel özgürlüğün korunabilmesi için devletin görev ve fonksiyonları ile güç ve yetkilerinin sınırlandırılmasını savunmaktadır (Aktan, 2002b: 717-718). Anayasal iktisadın önderi olan James M. Buchanan, iyi bir sosyal düzen ve iyi bir devlet yönetimi için kurallar ve kurumların üzerinde önemle durmuştur. Özellikle, politik süreçte anayasal kuralların muhakkak olması gerektiğini vurgulamıştır. Ona göre, devletin sahip olduğu güç ve yetkilerin anayasal düzeyde sınırlandırılması gerekmektedir. Yani, kamu gücünü elinde tutan kişilerin keyfi bir şekilde bu gücü sınırsızca kullanımı engellenmelidir (Aktan ve Vural, 2006a: 30).

Thomes Hobbes'un söylediği gibi Buchanan da kuralların olmadığı bir yaşamı yalnız, fakir, pis, kaba ve kısa olacağı için toplumda kuralların olması gerektiğini söylemektedir. Ona göre, sadece romantik bir anarşist kuralların bulunmaması durumunda insanlar arasındaki tüm çatışmaları ortadan kaldıracak doğal bir uyum olacağını düşünmektedir. Buchanan çok basit bir nedenden, örneğin istediğimiz bir nesnenin başkası tarafından arzu edilmesinden dolayı bile çatışma olabileceğinden dolayı kuralların olması gerektiğini söylemektedir (Brennan ve Buchanan, 1985: 5). Dolayısıyla, Buchanan kuralların en temel seviyedeki işlevinin insanların barış ve huzur içerisinde yaşamalarını sağlamak olduğunu vurgulamaktadır. Buchanan'a göre, 18. yüzyılın en büyük entellektüel buluşu yasalar ve kurallara uygun bir yapı içinde bulunan ve kendi çıkarlarını takip eden bireyler için başkalarının çıkarlarını da ilerlettiği kendiliğinden oluşan bir piyasa düzeninin varlığı olmuştur. Bu düzen işbirliği ve sosyal koordinasyonların bulunduğu büyük bir ağ olduğu için, anayasalarda yapılacak bazı düzenlemeler ile birlikte kuralların doğru bir şekilde uygulanması sağlanmalıdır (Brennan ve Buchanan, 1985: 15-16).

Buchanan'a göre, kural kelimesinin adı geçtiği zaman oyunlar akla gelmektedir. Bütün oyunlar oyunda yer almak için gerekli parametreleri tanımlayan kurallara sahiptir. Yani, kurallar oyunu oynamak için bir çerçeve çizmekte ve belirlenen kurallar içinde oyunun farklı şekillerde oynanmasını sağlamaktadır. Bu durum sosyo-politik bağlamda da aynı şekilde kendini gösterdiği için sosyal etkileşim kuralları ve bu kurallar içinde yer alan davranış kalıpları arasında da ortaya çıkmaktadır (Brennan ve Buchanan, 1985: 8). Kuralların olmadığı durumlarda bireyler arasında yaşanabilecek çatışmalar ve kuralların olduğu durumda ortaya çıkacak çözüm Şekil 2 de mahkum açmazı matrisinde açıklanmaktadır,

	B	
	I 6,6	II 0,10
A	III 10,0	IV 1,1

Kaynak: Brennan ve Buchanan,

Şekil 2: Kuralların Nedeni

Şekil 2 matrisinde her hücrede gösterilen sayılar A ve B bireyleri için pozitif değerli sonuçlardan oluşmaktadır. Her matrisin hücresinde gösterilen sol taraftaki sayılar A bireyi için, sağ taraftaki sayılar ise B bireyi için pozitif değerli sonucu göstermektedir. Sadece tek bir oyun olduğu söylenirse, A bireyi B'nin nasıl davrandığını tahmin etmekten bağımsız bir şekilde en yüksek değeri elde etmek amacıyla II numaralı alanı seçecektir. Aynı şekilde B bireyi de A'dan bağımsız bir şekilde en yüksek değeri elde etmek için II numaralı alanı seçecektir. Bu bağımsız davranışların sonucu olarak "çözüm" IV hücresinde yatmaktadır. Ancak her iki bireyin en iyi durumda sonucu elde edeceği yer I numaralı alandır. Herhangi bir kural veya anlaşma böyle bir

davranışı belirlemedikçe özel çıkar ve fayda maksimizasyonu davranışı sonucunda IV numaralı alanın olacağı kesinleşecektir. Bundan dolayı, insan toplulukları etkileşim içerisinde olduğu için kurallara ihtiyaç duymaktadır. Kimsenin memnun olmadığı (IV numaralı alan) bir sonuç doğuracak eylemde bulunmasını engelleyecek olan faktör ise, bir sosyal olarak bağlayıcı kuralların varlığı olacaktır.

Kurallara siyasi istikrarsızlıkları aşmak ve uzun vadeli hedefleri gerçekleştirmek için de ihtiyaç duyulmaktadır (Broome, 1988: 282). Siyasi tercihlerde kurumsal kurallar kümesi içinde bireylerarası etkileşim ortaya çıkmakta ve her aktör diğerlerinin davranışlarıyla sınırlandırılmaktadır. Yani, siyasi aktörler net bir şekilde tanımlanmış kurallar kümesi altında çalışmakta ve getirilerini maksimize edecek şekilde tercihler arasından uygun olanı seçmektedirler. Önemli olan konu ise, ayrı aktörler arasındaki ilişkiler düzeninde kurallar kümesinin olup olmadığıdır ve bu kuralların başkalarının çıkarlarını en iyi şekilde ilerletmesi ya da en azından başkalarına zarar vermemesi gerektiğidir (Brennan ve Buchanan, 1985: 18).

Kuralların olduğu ve bireylerin ortak bir anlaşmaya vardığı siyasi tercihlerden elde edilecek fayda ile kuralların olmadığı ve tüm aktörlerin bireysel hareket ederek belirsizliklerin olduğu siyasi tercihlerden elde edilecek faydaların nasıl olacağı aşağıda Şekil 3 matrisiyle açıklanmaktadır.

		B	
		C	D
A	C	3,3	X
	D	X	2,2

Kaynak: Hauwe, V. L., 1999: 618.

Şekil 3: Siyasette Kurallar

Şekil 3'deki matris A, B, C ve D bireylerinden oluşmaktadır. Bu matriste bireylerin belirlenmiş kurallar dahilinde hareket etmeleri durumunda elde edecekleri faydaları gösteren iki değer (3,3 ile 2,2) ve bireysel hareket ettikleri takdirde ortaya çıkacak X belirsizlik alanları bulunmaktadır ve bireyler gelecekte ne olacağını bilememektedir. Buchanan'ın söylediği gibi, siyasi oyunun kuralları açıktır ve bu kurallar uygulandığı zaman siyasi aktörlerin çıkarları da maksimuma yaklaşmış olmaktadır.

Matriste her bir aktör bireysel hareket ettiğinde isterse faydası belli olan iki alandan birisini veya faydası belli olmayan X belirsizlik alanlarından bir tanesini seçecektir. X belirsizlik alanlarından bir tanesini seçmeleri durumunda ileride ne olacağını bilemediğinden, bu durumda yanlış bir tercih yapmış olma ihtimali söz konusu olacaktır. Faydaları belirli olan alanlardan hangisini seçmesi gerektiğinde ise, çıkar maksimizasyonuna göre en yüksek faydayı elde edeceği alanı belirlemesi gerekecektir. Başka bir deyişle, oyunu belirlenmiş kurallara göre oynayacak ve ortaya çıkacak sonuçta kurallar etkin olacaktır. Aktörlerin oyunu kuralına uygun oynadığı varsayıldığında, hem belirsizlik alanı olan X bölgelerinden kurtulmuş olacaklar hem de çıkarları doğrultusunda hareket ederek diğer aktörlerle koalisyon yaparak en yüksek faydayı sağlayacağı alanı seçmiş olacaklardır.

Son olarak, Buchanan kurallar hakkında unutulmaması gereken üç temel konu olduğunu belirtmiştir. Bunlardan ilki, anayasal kuralların hem bireyleri hem de liderleri sınırlaması ve bu yönde düzenlenmesi gerektiğidir. Ayrıca, yasaların herkes tarafından anlaşılabilmesi için basit ve açık olmalıdır. İkincisi; hem optimal yasalara ulaşılabilmesi için ve hem de bu yasalarda

meydana gelecek değişikliklerde oybirliğine önem verilerek görüş birliği sağlanmalıdır. Üçüncüsü ise; anayasal kuralların Pareto optimallığı sağlanarak toplamı sıfır olmayan bir oyun içerisinde değiştirilmesi gerektiğidir (Odabaş, 2002: 370).

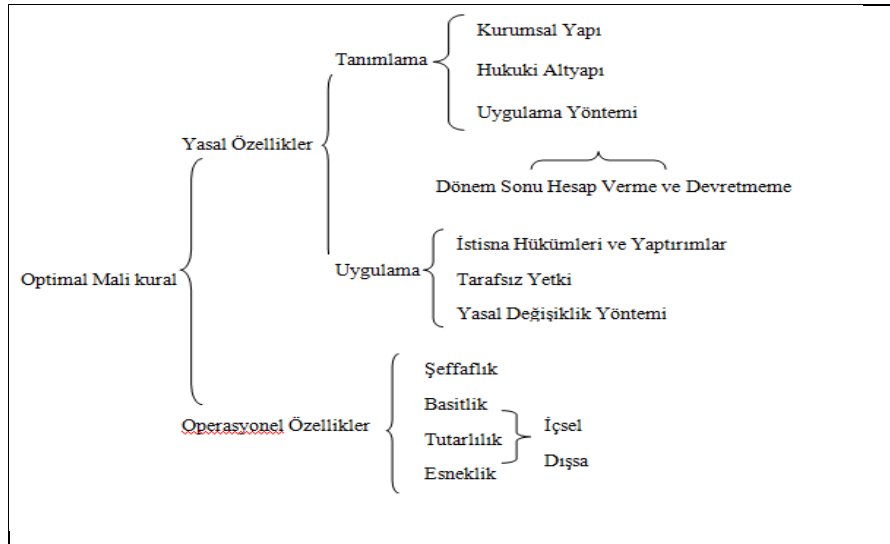
4. BUCHANAN PERSPEKTİFİNDEN MALİ VE PARASAL KURALLAR

Buchanan, ekonomik karar alma sürecinin bir parçası olarak çoğunluk tarafından kabul edilen eylemlerin anayasanın içinde yer alması gerektiğini savunmaktadır. Bu eylemlerde ise; denk bütçeyi, harcama limitinin sınırlandırılmasını ve parasal düzeni önermektedir. Buchanan'ın temel argümanı, mevcut bir ekonomik anayasada kurallar açıkça belirtileceğinden hükümetin takdir yetkisinin (keyfi kararlarını) sınırlandırılmasıdır. Buchanan, davranışları sınırlandıran kuralların barındırmayan kurumların potansiyel olarak tehlikeli oldukları uyarısını yapmaktadır (Silva, 1997: 114). Bu nedenle, “takdire (keyfi kararlar) karşı kurallar”, hükümetin ekonomi konularında politika yapma gücünün anayasal olarak sınırlandırılmasını öneren Buchanan liderliğindeki geleneğin bir parçasıdır (Keifman, 2008: 3).

Buchanan'a göre, ekonomik anayasanın oluşturulmasında dikkat edilmesi gereken önemli konulardan birisi de vergiler ve harcamalardır. Çünkü, hem vergiler hem de harcamalarla ilgili kararlar politik süreç içerisinde belirlendiğinden dolayı vergiler ile harcamaların etkileri beraber değerlendirilmesi gerekmektedir (Buchanan, 1991: 34). Yani, ekonomik anayasa ile amaçlanan siyasi iktidarın harcamalar ve vergi oranları üzerinde istediği değişiklikler yapmasını engellemektir. Bu durumda vergilerin hangi oranlarda nasıl alınacağı konusu ile harcamaların nasıl finanse edileceğine yönelik düzenlemeler büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla, ekonomik anayasa hem vergilemeye yönelik anayasal kurallar hem de harcamalara yönelik sınırlandırmaları içermesi yönünden büyük önem taşımaktadır.

4.1. Mali Kurallar

Bir ülkede mali kurallara ihtiyaç duyulmasının sebebinin, mali disiplini tesis ederek uzun dönemli istikrar açısından kuralların etkili olacağı düşüncesidir (Papademos, 2006: 32-36). Vergi, harcama, borçlanma konularında uygulanacak olan politikaların esneklik limitlerinin belirlendiği kurallara mali kural denilmektedir.

Kaynak: Biraschi, 2008: 11.

Şekil 4: Mali Kuralların Temel Özellikleri

Şekil 4'deki sınıflandırmada mali kurallar yasal ve operasyonel altyapılarına göre ikiye ayrılmaktadır. Mali kuralların düzgün ve sistemli bir şekilde işleyebilmesi açısından yasal özellikler çok önemlidir. Bu kuralların yasal altyapısındaki temel özelliklere bakıldığında, kurallara ilişkin istisnaların olmaması veya çok az olması gerekmektedir. Bunun dışında politikacıların taraflı davranışlarına karşı önlemler alınmalı ve ani şokların yaşanması halinde birtakım yasal değişiklik tedbirleri önceden belirlenmelidir. Kuralların operasyonel altyapısında ise bu kuralların sahip olması gereken temel özellikler belirtilmektedir. Bunlar, iyi tanımlanmış, şeffaf, uygun, tutarlı, basit, esnek, uygulanabilir ve etkin olan mali kurallardır. Bu özelliklere sahip olan mali kurallar başarı elde edecektir.

Anayasal iktisatçılara göre mali kurallar, mali anayasada bulunması gereken bir takım özellikleri içermelidir. Bunlar; siyasi iktidarın vergileme gücünün sınırlandırılması amacıyla vergi konusu sınırlandırılması, vergi konusunda uygulanacak vergi oranları belirlenerek herkese eşit bir şekilde uygulanması, anayasalarda devletin iç ve dış borçlanmasına ilişkin genel esasların düzenlenmesi, anayasal denk bütçe maddesinin bulunması, hem vergileme gücünün hem de harcama gücünün birlikte sınırlandırılması vb. özelliklerden oluşmalıdır. Mali anayasa kapsamında kamusal mallar anayasası, kamusal harcamalar anayasası, kamusal gelir anayasası, vergi anayasası, borçlanma anayasası, denk bütçe anayasası gibi konular incelenmektedir. Mali anayasa içinde anayasal norm, kural ve kurumlar düzenlenmektedir. Bunlardan kamusal mallar anayasasında devletin görevinin ne olduğu, hangi malların sunumunda rol alması gerektiği gibi konular incelenmektedir. Kamusal harcamalar anayasasında ise, kamu harcamalarının sürekli artmasından dolayı sınırlandırılması gerektiği ele alınmaktadır. Kamu gelirleri anayasasında, temel olarak vergileme yetkisinin sınırları ile borçlanma sınırlamaları incelenmektedir. Son olarak, denk bütçe anayasasında ise, Keynezyen iktisadın uygulanmasıyla ortaya çıkan açıkların kapatılması amacıyla denk bütçe uygulamaları incelenmektedir.

Buchanan'a göre, mali anayasada yer alan ve anayasal etkiye sahip olan mali kuralların etkili olabilmesi için bazı özellikler taşıması gerekmektedir. İlk olarak bu kurallar düzeni bireyler için basit ve anlaşılabilir olmalıdır. İkinci olarak, uygulamayı ve ihlalleri net olarak belirten bir yapıda olmalıdır. Hem politikacılar hem de toplum, kuralların ihlali durumunda ne yapılacağını ve kuralların uygulanmasını bilmelidir. En önemli özellik ise; kurallara bağlılığın sağlanabilmesi için, kuralların vatandaşların değerlerini yansıtıcı bir şekilde düzenlenmesi gerektiğidir (Buchanan ve Wagner, 1977:126).

4.1.1. Bütçe Sınırlamaları

Bütçe ile ilgili mali sınırlamalar açıklanmadan evvel bütçe kuralının ne anlama geldiği açıklanması gerekmektedir. Bütçe kuralı bütçe açıkları, borçlanma, vergileme ve harcama yetkileri üzerine getirilen kısıtlamalardır ve denk bütçe anlayışı ile nitelikli çoğunluk kuralı gibi uygulamaları içermektedir. Bütçe kuralları, devletin harcamalarını kısarak veya vergileri artırarak gelir yetersizliklerine tepki verme biçimlerini de etkilemektedir (Poulson, 2004: 1). Bütçe sınırlamaları ise, bütçenin hacminde veya bileşiminde sınırlamalar yapılmasıdır. Bütçe sınırlamalarına ilişkin görüşler 1980'lerin ortalarından itibaren Amerika'da gündeme gelmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde Federal Anayasaya denk bütçe ilkesinin getirilmesi gerektiği savunulmuş ve federal hükümet ile eyalet hükümetleri arasında bütçe dengesinin düzeltilmesine ilişkin bazı nedenler ortaya konmuştur. En önemli nedene bakıldığında ise, eyalet hükümetlerinde borç senetlerinin çıkartılmasından dolayı bütçe dengesizliklerinin yaşanması ve para basma yetkisine sadece Federal hükümet sahip olduğu için para basma yoluyla veya borç senedi çıkarma yoluyla federal bütçeyi dengeden uzaklaştırmış olmasıdır. Dolayısıyla, para yaratma gücündeki temel farklılıktan dolayı, ABD'de eyaletlere nazaran federal düzeyde bütçe dengesi şartının getirilmesi söz konusu olmuştur (Buchanan ve Flowers, 1986: 5).

Buchanan'ın bütçe sınırlamalarına yönelik tavsiyelerine bakıldığında, ilk olarak kamu gelir ve gider eşitliğinin sağlanarak denk bir bütçenin oluşturulmasıdır. Denk bütçe mevzuatı hükümeti sınırlandıran bir girişimdir ve ülkelerin uzun vadeli mali sağlığı için gerekli hedefler belirlenmektedir. Böyle bir mevzuatın olması ile hükümet önceden taahhüt vermektedir. Denk bütçe yasasının seçmenlerin bilgilendirilmesi açısından da etkisi bulunmaktadır. Çünkü, seçmenler hem bilgi edinme maliyetinin yüksek olması dolayısıyla hem de kendi tercihinin oylama sonucunu değiştirmeyeceği düşüncesiyle, rasyonel olarak bilgisiz kalmayı tercih etmektedir. Fakat denk bütçe yasası ile devletin gelir ve harcamaları hakkında bilgiler verileceği için, seçmenlerin bilgi açığı da azalmış olmaktadır (Geist, 1997: 10-14).

Seçmenlerin bilgi açığından kaynaklanan ve aynı zamanda Buchanan'ın da vurguladığı bir başka konu mali aldanma olayıdır. Buchanan, bireylerin kamu harcamalarının maliyetlerini doğru olarak algılayamadıkları, fayda-maliyet analizini yapamadıkları için bütçede tahsis ilkesinin uygulanması gerektiğini söylemiştir. Bu sayede bireyler kamu hizmetlerinden elde edecekleri fayda ve katlanacakları maliyetleri hesaplayarak rasyonel bir şekilde tercih yapacaklardır. Bunun yanı sıra, Buchanan bütçe açıklarının azaltılması için vergi artışlarını savunmaktadır. Ona göre, vergilerin azaltılması halinde hükümet programlarının maliyeti bireyler tarafından daha düşük algılanacaktır. Vergiler indirildiği için vatandaşlar daha fazla hükümet programı talep edecek ve sonuçta kamu harcamaları artacaktır. Böyle bir uygulama sonucunda kamu harcamalarının maliyeti bireyler tarafından yüksek olarak algılanacağı için daha az kamu harcaması talep edeceklerdir. Dolayısıyla, harcamaların azaltılması ile vergi artışlarının bir arada uygulanması bütçe açıklarının da azalmasını sağlayacaktır (Darrat, 2002: 224).

4.1.2. Borç Sınırlamaları

Borçlanmaya getirilen sınırlamalar, borcun kaynağına (merkez bankasından borçlanmaya veya tüm iç kaynaklardan borçlanmaya) ve borçlanan hükümetin ulusal veya yerel yönetim olmasına göre yapılmaktadır. Özellikle yerel yönetimlerin yurtdışı kaynaklardan borç alması izne bağlanmakta veya gelirlere göre gider tahsisi yöntemi kullanılarak borçlanma kapasiteleri sınırlandırılmaktadır. Borç stoğuna yapılacak olan sınırlandırma ise, kamu borç stokunun gayri safi yurtiçi hasıla veya gayri safi milli hasılaya belli bir oranı şeklinde gerçekleşmekte ve kamu kurumlarının borçlanmasına yönelik bir üst limit getirmektedir (Günay, 2007: 105-106). Örneğin, Maastricht Anlaşması ile Avrupa Birliği üyesi ülkelerin devlet borçlarının gayri safi yurtiçi hasılasına oranı %60'ı geçmemesi gerektiğine dair bir ibare kullanarak üye ülkelerin kamu borç stokları sınırlandırılmaktadır.

Buchanan borçlanmaların çeşitli nedenlerle yapılabileceğini söyleyerek, bunların karakteristik özelliklerini de belirtmiştir. Bunlara örnek olarak, eksik istihdam dönemlerinde sağlanan kamu borcu, enflasyon tehdidi dönemlerinde ve sadece parasal kaynakları etkisizleştirmek amacıyla sağlanan kamu borcu, gereksiz yerlere kullanılan kamu borcu, savaş dönemlerinde ihraç edilen ve büyük çoğunluğu bankacılık sistemi tarafından satın alınan kamu borcu, uzun dönem sermaye projelerine yapılacak yatırımlarda kullanılmak üzere toplanan kamu borcu gibi çeşitli borçlanma sebeplerini belirtmektedir (Buchanan, 1999: 18-19). Ayrıca Buchanan borçlanmayı iç ve dış borçlanma olarak ikiye ayırarak, özellikle iç borçlanmanın aksine dış borçlanmaya dair anayasal kısıtlamaların yürürlükte kalması gerektiğini belirtmiştir.

Buchanan'a göre hükümetin borç almasının anlamı, kamu harcamalarını ödeme yükünün zaman içerisinde ileriye doğru aktararak, gelecek kuşakların omuzlarına yüklenmesi anlamına gelmektedir. Bunun sonucunda ise, gelecek nesiller hem kamu hizmeti hem de kamu borçlarının ödenmesi için vergilere tabi tutulmaktadır. Bunun temel nedeni ise, kurulların alınması ve uygulanması arasında zamansal farkın yaşanmasıdır (Buchanan, 1997: 119-120). Başka bir deyişle, bugünün bireyleri devletin borçlanması sonucunda vergi ödemediği kamu

harcamalarından faydalanırken, gelecek kuşaklar geçmiş zamanda yapılan borçlanmanın ve vergi toplanmadan yapılan kamu harcamalarının finansmanı olmak zorunda kalmaktadırlar. Bu nedenle, hükümetler para basma konusunda borçlanmadan çok daha sert bir şekilde sınırlandırılmalıdır.

4.1.3. Vergi ve Harcama Sınırlamaları

Vergi ve harcama sınırlamaları, bir hükümetin gelir elde etme veya harcamaları artırma konusunda yasal veya anayasal kısıtlamalar getirmesidir (Brooks ve Philips, 2008: 249). Buchanan vergi ve harcamalar konusunda sınırlamaların yapılmasının gerekçesini, siyasi sistemin yapısı gereği, kamu harcamalarının gerçek maliyetlerinin bireylerden gizlenerek kamusal gelirlerin artırılmaya çalışılmasına bağlamıştır (Bowler ve Donovan, 2004: 190). Başka bir deyişle, politikacıların oy maksimizasyonu sağlamak amacıyla bireylerden vergi almadan, sadece kamu harcamaları yapması sonucunda "vergilemeden harcama yapma" mekanizması ortaya çıkmaktadır. Vergi almadan devamlı harcama yapılması sonucunda ise, bu harcamaları karşılayacak gerekli finansman ihtiyacı borçlanma veya emisyon yoluyla karşılanmaya çalışılmaktadır. Bu şekilde devam eden bir sistemin sonucunda ise bütçe açıklarında görülen artışlar devam etmektedir.

Buchanan vergi oranlarının ile vergi konusunun anayasal çerçevede sınırlandırılması gerektiği kanaatinde. Ona göre, artan, azalan ve sabit oranlı vergilerin hangi vergi konularına uygulanacağını açık bir şekilde anayasalarda belirtilmesi gerekmektedir. Ayrıca, vergi oranlarının maksimum sınırları da anayasada yer almalıdır. Vergi konularının kapsamı anayasalarda belirlenerek nelerin üzerinden vergi alınacağı tespit edilmelidir. Vurguladığı bir diğer önemli konu ise, devletin genişlemesini engellemek amacıyla mali federalizmin getirilmesidir. Mali federalizm ile merkezi idarenin vergileme gücü mahalli idarelere paylaştırılarak sınırlandırma getirilmiş olmaktadır.

Buchanan'a göre, bir ülkede etkili bir vergi reformundan söz edebilmek için, vergi sisteminin anayasal bir çerçevede olması gerekmektedir. Ancak, ideal olarak kabul edilebilecek bir vergi sisteminde reformdan bahsedilmezken, ideal olmayan ve adaletsiz bir vergi sisteminde ideali elde etmeye yönelik her düzenlemenin bir reform olarak değerlendirilebileceğini ifade etmiştir. Düşünürü göre, vergi ile ilgili yasal boşluklardan yararlananların boyutu ile bu boşlukların yol açtığı aşırı vergi yükü sonucunda toplumsal kayıplar ortaya çıkmaktadır (Hepaksaz, 2007: 95). Ayrıca etkili bir vergi sisteminin sağlanması için vergi kanunlarında çok sık değişiklik yapılmaması ve bağlayıcılık ilkesinin uygulanmasına önem verilmelidir.

Vergi oranları ve vergilerin yapısına ilişkin olarak Buchanan'ın önerisi, yüksek vergi oranlarının düşürülmesi, buna karşılık vergilerin geniş tabanlı yapılarak vergi gelirlerinde artış sağlamaktır. Buchanan bu noktada geniş tabanlı vergileri ve mükellefleri üç ayrı grupta incelemiştir. 1) Azalan vergiler ve yüksek faydalar, 2) Artan vergiler ve değişmeyen veya artan faydalar, 3) Artan vergiler ve azalan faydalar. Birinci gruptaki kişilerin kaynakları vergilendirilmeyen alanlara kaydırılırsa, vergi tabanlarının genişlemesinden dolayı herhangi bir kayıpları olmayacak ve vergilerin azalmasından dolayı kazanç elde edeceklerdir. İkinci ve üçüncü gruptaki kişilerin vergi tabanlarının genişlemesi sonucunda ise, ödedikleri vergi miktarı artsa bile birtakım vergi teşviklerden yararlanma imkânları ortaya çıkmaktadır. Buna bağlı olarak da aşırı vergi yükleri azalmış olacaktır. Fakat sadece ikinci gruptaki kişiler, vergi tabanlarının genişlemesinden dolayı faydalarını artıracaklardır (Buchanan, 1987: 31).

Buchanan'a göre, devletin mali gücüne ilişkin bazı harcama politikaları ve ayrımcı vergiler dayatma gibi birtakım yetkileri anayasal sınırlandırmalar ile önlenmelidir. Bu sebeple öncelikle, hükümet harcamaları genel olmalıdır. Hükümet için karar vericiler üyeleri de dahil olmak üzere siyasi topluluğun tüm üyeleri, aynı seviyede kamu tarafından finanse edilen veya

kamu tarafından tedarik edilen mal ve hizmetlerden yararlanmalıdır (Buchanan, 1979: 354). Spesifik vergi oranlarını ve diğer yandan toplam gelirleri kontrol etmektense, vergilerin üzerine getirilebilecek üst limitler anayasada belirlenmelidir. Bunun dışında mali federalizm vergi matrahlarını, vergi oranlarını, toplam bütçeleri ve aynı zamanda hükümetin düzenleyici faaliyet kapsamını sınırlayan bir araç sunmaktadır. Mali federalizm ile siyasi birimler arasındaki rekabet sayesinde anayasal denetimler olmadan vatandaşların istismara karşı korunması sağlanmaktadır (Buchanan, 1979: 357-358). Aşağıda şekil 5’de vergi ve harcama sınırlamalarının nasıl olacağına yönelik beş kategori bulunmaktadır,

Sınırlandırmanın Adı	Sınırlandırmanın Tanımı
Servet vergisi oranı	Maksimum emlak vergisi oranını belirler
Servet vergisi koymanın sınırı	Emlak vergisinin en fazla artırabileceği toplam geliri sınırlar
Genel gelir sınırı	Toplanacak en yüksek gelir sınırı
Genel harcama sınırı	Yapılacak en yüksek harcama sınırı
Değer artış sınırı	Mülk değerlerinin yeniden değerlendirilmesini sınırlandırır.

Kaynak: Brooks ve Philips, 2008: 251.

Şekil 5: Vergi ve Harcama Sınırlamaları

Şekilde ilk olarak mülkiyet vergisi oranı ve koyulabilecek en yüksek oran sınırlandırması yer almaktadır. Böylece emlak vergisi oranında maksimum bir tavan belirlenerek, emlak vergisinden elde edilebilecek toplam gelir miktarı sınırlandırılmaktadır. Gelir sınırlamaları tahsil edilebilecek toplam gelir miktarını sınırlarken, harcama sınırlamaları toplam hükümet harcamalarını sınırlandırmaktadır. Değer artışı sınırlaması ise, artan mülk değerleri nedeniyle gelirlerin devamlı olarak biriktirilmesini önlemeye yöneliktir.

Buchanan, harcama ve vergilendirmeye ilişkin konularda alınacak kararların çoğunluk kuralına göre belirlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu görüş, kamu ekonomisinde Wicksell'in "mali değişim teorisine" dayanmaktadır. Wicksell ile aynı görüşte olan Buchanan da, politik karar vermeye ilişkin en iyi çözümün, bütün vergi ve harcama programlarının, en azından millet meclisinde oybirliği ile kabul edilmesi sayesinde mümkün olabileceğini savunmaktadır (Buchanan ve Flowers, 1986: 3). Buchanan, vergileme ve harcamada genellikle ilkesine göre uygulamaların yapılmasını ve bu sayede kayırmacılığa veya belirli kişilerin karşılıklı çıkar elde etmek amacıyla yapacağı faaliyetlerin önlenerek bireyler arasında ayrımcılık olmadan herkese eşit uygulamaların sağlanmasını amaçlamaktadır.

Buchanan'ın mali bir anayasanın nasıl olması gerektiği ile ilgili düşüncelerini yansıtan ve Amerika Birleşik Devletleri için önerdiği bir mali anayasa örneği bulunmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri Anayasası'nın değiştirilmesi için önerdiği beş maddeden oluşan bu mali anayasa hükümleri aşağıdaki gibidir (Buchanan ve Wagner, 1977: 129),

1. Başkan kongrede yıllık olarak federal gelirler ile federal harcamaların eşdeğer olduğunu yansıtan bir bütçe sunmalıdır.

2. Kongre, ilk olarak bütçe hakkında görüşecek ve onayladıktan sonra federal gelirler ile federal harcamaların eşdeğer olduğu bütçe önerisini öneri bütçe sınırları içinde hareket etmek suretiyle gerçekleştirmelidir.

3. Belirlenen bütçe sınırlarından fazla bir bütçe açığı ortaya çıkarsa federal harcamalar üç aylık bir süre içerisinde tekrar dengeye gelebilmesi için otomatik olarak azaltılmaya ayarlanabilir olmalıdır. Eğer bir bütçe fazlası oluşursa ise, ulusal borcun kapatılması için kullanılmalıdır.

4. Bu değişikliğin hükümleri kabul edildiği yıldan itibaren beş yıl içinde tam olarak etkin hale getirilmelidir. Düzenli bir şekilde tam olarak uygulanması için, değişikliğin kabulü izleyen beş yıl boyunca her yıl bütçe açıklarında en az %20 azalma olmalıdır.

5. Bu değişikliğin hükümleri, yalnızca ulusal olağanüstü zamanlarda Kongre'nin her iki meclisinin üçte ikisi tarafından beyan edilmesi ve devlet başkanının onayının olması ile feragat edebilir. Ulusal acil durum beyanı otomatik olarak bir yıl sonra geçerliliğini yitirecektir.

Ayrıca, Buchanan uygulamaya konulacak olan mali kuralların etkili olabilmesi için basit ve anlaşılabilir olmasına da dikkat çekmektedir. Diğer taraftan, kuralların etkinliğinin sağlanabilmesi için, bu kuralların ihlali durumunda neler yapılması gerektiği konusunda da toplumun bilgi sahibi olması gerekmektedir. Bununla birlikte, mali kuralların her hükümet açısından sürdürülebilir olması ve uyum taahhüdünde bulunulması gerekmektedir (Acar ve Bilir, 2013: 89). Sonuç olarak Buchanan, hazırlanacak mali anayasaların bireylere geleceği öngörebilmelerini sağlayacağını, keyfi kararlar yerine kurallar doğrultusunda ve bağlayıcılık ilkesiyle hareket edilmesini, genellik ilkesinin uygulanması durumunda kayırmacılık ve rant kollama faaliyetlerini engelleyeceğini ve en önemlisi de siyasi iktidarın yetkilerinin anayasal düzeyde sınırlandırılmasını sağlayacağı için devletin büyümesini önlemede önemli bir araç olarak görmektedir.

4.2. Parasal Kurallar

Parasal kurallar, makro-ekonomik istikrarın sağlanması ve geleceğin öngörülebilir olması açısından temel ekonomik ve mali göstergelerde sayısal bazı hedeflerin ve sınırlamaların belirlenmesi anlamına gelmektedir. Bu kurallar, yasal dayanağa sahip olma, sürekli ve kalıcı olma ile uyulmaması durumunda yaptırım güçlerine sahip olma gibi bir takım özelliklere sahiptir (Aktan ve Vural, 2006b: 127). Parasal anayasa, siyasi iktidarın para piyasasını düzenleme yetkisini sınırlandırarak para sistemine ilişkin genel kuralları belirlemektedir. Parasal anayasa başlığı altında iki temel konu bulunmaktadır. Birincisi, para sistemine ilişkin anayasal normlar ve ikincisi para arzının ne şekilde artırılacağına ilişkin anayasal normlardır.

Parasal anayasa kavramı dar anlamda ve geniş anlamda olmak üzere iki şekilde tanımlanmaktadır. Dar anlamda parasal anayasa, devletin para basma hakkı ve yetkisini anayasada düzenleyen ve para arzını hangi kurallar içerisinde arttırabileceğini belirleyen kurallardır. Dar anlamda parasal anayasa, bir ülkedeki para sisteminde para otoriteleri tarafından uygulanması gereken anayasal kuralları belirlemektedir. Geniş anlamda parasal anayasa ise, devletin para basma yetkisini kullanırken uyması gereken kurallardır. Geniş anlamdaki bu kurallar, anayasal ve yasal kurallar, kurumsal yapılanmalar ve düzenlemelerdir. Bu anlamdaki parasal anayasa, parasal sisteme ilişkin kural ve kurumlar bütünüdür (Aktan ve Dileyici, 2001: 75). Parasal anayasa, parasal otoriteyi sınırlandırarak kurumsallaştıran, tahmin edilebilir ve istikrarlı para politikalarına yönelik önerileri içermektedir (Salter, 2014: 26).

Parasal anayasa, siyasal iktidarların para üzerindeki güç ve yetkilerini kötüye kullanımını engellemek amacıyla para sistemine ve parasal büyümenin ne şekilde olacağına ilişkin genel kuralların anayasa içerisinde güvence altına alınmasını önermektedir. Anayasal iktisatçılara göre, siyasal iktidarı temsil eden yöneticiler halk adına yetkilerini kötüye kullanmakta, para üzerindeki yetki ve müdahalelerini arttırarak parasal disiplin bozulmasına

neden olmaktadır. Buna bağılı olarak da ekonomik istikrarsızlık ve fiyat istikrarsızlıkları ortaya çıkmaktadır. İşte anayasal iktisatçılar devlet anayasasının bir bölümünü oluşturacak olan parasal anayasa içerisinde para ile ilgili kuralların belirlenmesini ve siyasal iktidarların bu kurallar çerçevesinde yetkilerini kullanmalarını önermektedirler (Atılğan, 2002: 582).

Parasal anayasasının temel özellikleri; hükümetlerin parasal alandaki yetkilerini sınırlayarak oyunun kurallarını belirlemesi, parasal otoriteye belirlenen kurallar içerisinde para politikası stratejilerini oluşturmalarına izin vermesi, para politikalarının tutarlılığını sağlamasıdır. Parasal anayasasının bir diğer özelliği, para politikalarının öngörülebilirliğini sağlamasıdır. Çünkü, parasal anayasasının olması hükümetlerin para politikası araçlarını düzensiz bir şekilde kullanmasını engellemekte ve öngörülebilirlik sayesinde ekonomik birimlerin yatırım, tasarruf ve üretim gibi kararları üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır (Aktan ve Dileyici, 2001: 78). Parasal anayasa, para yaratma oyununun kurallarını belirleyerek para arzının siyasal otorite yerine kurallar tarafından belirlenmesini amaçlamaktadır. Bu sayede, siyasal iktidar birtakım anayasal kurallarla sınırlandırılarak toplumun ekonomide neler olabileceği yönünde tahminlerde bulunmasına imkan vermektedir. Parasal anayasa ile politik otoritelerin sahip olduğu yetkiler kurallar ile belirlendiği için, ekonomik güven ve huzur ortamının oluşması da sağlanmaktadır.

Buchanan'ın parasal anayasa ile ilgili görüşü incelendiğinde vurguladığı noktanın, para politikaları yerine para rejimleri olduğu görülmektedir. Ona göre, para politikaları değiştirilmek yerine para rejimleri değiştirilerek anayasal bir çerçeve oluşturulmalıdır. Para arzında meydana gelecek bir büyümenin engellenmesi için, malların fiyatları belirli bir mala endekslenmeli ve anayasal kural haline getirilmelidir (Aktan ve diğerleri, 2002: 569). Parasal anayasa için tahmin edilebilirlik ilkesi doğrultusunda birinin anayasal aşamada neden bir malı paraya tercih ettiğini açıklayan Buchanan: *“Bir mal standardını tercih eden kişilerin bunu yapma nedeni, politika yapıcıların bilerek veya bilmeyerek paranın tahmin edilebilir değeri için gerekli olan ana esasları sağlamayacağını tahmin etmeleridir.”* diyerek parasal otoritelere güvenmediğini ve özellikle kendilerini seçilmiş siyasilerden ayıran sözde bağımsızlıklarına inanmadığını belirtmiştir. Yani, politika yapıcıların parasal konulardaki eylemlerinin etkin olmayacağı ve hatta politika aktarım mekanizmasının yetersiz bilgisi ve değişkenlerin gecikmesi dolayısıyla zararlı olabileceği düşüncesi bulunmaktadır (D'Amico, 2007: 312).

Anayasal para rejimini savunan Buchanan, hükümetin para basma yetkisine ve monopolüne sahip olunabileceğini belirtmiştir. Fakat, para otoritesinin gücünü sınırlayan belirli kuralların anayasa ile hüküm altına alınabileceğini de söylemiştir. Buchanan'ın önerileri şunlardır (Uzun, 2009: 20-21),

1. İlk önerisinde devletin olmadığı bir durumdan söz etmiştir. Buna göre, parasal rejimde devletin hiçbir parasal görevi ve yetkisi olmayacaktır. Devlet para basmayacak, özel para veya banknot basımına müdahale etmeyecek, banka ve kredi işlemlerine de karışmayacaktır. Bu şartlar altında ortaya sadece özel paralar çıkacak ve bunların ne değeri nede geri alınması hakkında herhangi bir devlet garantisi olmayacaktır. Devlet, vergi toplarken ödemenin para veya paralarla yapılmasını isteyebilecektir.

2. Devletin para basma yetkisi olmakla birlikte bireylere de para piyasasına girme hakkı tanınmalıdır. Bireylere anayasal bir hak olarak istedikleri parayı kullanma, ticari faaliyette bulunabilme gibi imkânlar verilmelidir. Böylece, piyasadaki rekabet ortamı devleti kendi parasının değerini korumaya teşvik edecektir.

3. Altın para standardına geçilerek paranın değeri altın cinsinden belirlenmelidir. Bu sistemde; para birimi altın olarak tanımlanacak ve altın alım- satımı, ihracat ile ithalatı serbest olacaktır.

4. Para basmaya tek yetkili devlet olacak fakat, devletin bu yetkisi anayasal sınırlara göre belirlenecek. Buchanan'a göre asıl önemli olan, parasal bir anayasanın gerekli olduğu konusunda toplumsal uzlaşmanın sağlanmasıdır.

Sonuç olarak, Buchanan takdir yetkisine bağlı olarak alınan kararların etkin bir şekilde işlemeyeceğini ve bu yüzden kurallara dayalı bir parasal anayasa ile hareket edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu sayede hem siyasi iktidar bir takım anayasal kurullarla sınırlandırılarak keyfi davranışlarda bulunamayacak hem de kurallar çerçevesinde hareket eden siyasi iktidarların yapacağı uygulamaları tahmin eden bireylerin geleceği öngörmesi sağlanmış olacaktır. Bunun yanı sıra ekonomide istikrar ve öngörülebilirlik oluşarak ekonomik düzenin işleyişi olumlu yönde etkilenecektir.

SONUÇ

Buchanan kural ve kurumların ne için gerekli olduğunu Kamu tercihi teorisi alanında yaptığı önemli çalışmalarla açıklamıştır. Kamu tercihi teorisinde, siyasal süreçte yer alan aktörlerin kendi faydalarını maksimize etmek çabasında olduğu için politik alanda birtakım kurulların olması gerektiği savunulmaktadır. Buchanan, kurulların neler olması gerektiği konusunu incelerken pozitif kamu tercihi ve normatif kamu tercihi olmak üzere ikili bir sınıflandırma ile politik süreçteki pozitif ve normatif kurulların yapısını ele almıştır. Pozitif kamu tercihi teorisi, gerçek yaşamdaki politik kurulların yapısını ve politik süreçte yer alan siyasal aktörlerin davranışlarının ekonomik analizini yaparken, normatif kamu tercihi teorisi ise olması gereken kural önerilerini belirtmişlerdir. Buchanan'a göre, iyi bir toplumsal düzenin sağlanabilmesi için gerekli olan kurullar sosyal sözleşme olarak kabul edilen ve toplumdaki bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin kapsamı belirleyen, toplumda uyulması gereken kurullar hakkındaki görüş birliğini ifade eden anayasalarda belirlenmelidir. Ona göre, toplumsal düzenin sağlanmasında önemli bir faktör olan anayasalar ve bu anayasalarda yer alacak kurullar sosyal sözleşme ile oluşturulduğundan toplumda meşruluk kazanmakta ve böylece hem devletin hem de bireylerin anayasal çerçevede hak, yetki ve sorumluluklar belirlenmiş olmaktadır.

Anayasal iktisadın öncüsü olan James M. Buchanan, politik alanda ortaya çıkabilecek keyfi kararların önlenmesi amacıyla devlet yönetiminde uygulanması gereken kurullar üzerinde önemle durmuştur. Ona göre, devletin sahip olduğu güç ve yetkilerin neler olduğu, hangi alanlara ne kadar müdahale edebileceği gibi bazı konuların anayasalarda açık bir şekilde ifade edilerek sınırlandırılması gerekmektedir. Bu kapsamda Buchanan, hükümetin ekonomiye müdahale yetkisinin de anayasal olarak sınırlandırılması amacıyla kurullara dayalı bir ekonomi politikasının uygulanması gerektiğini belirtmiştir. Devletin sahip olduğu bu yetkileri sınırlayacak olan faktörün ise ekonomik bir anayasanın mevcudiyeti olarak görmüştür. Buchanan'a göre, oluşturulacak ekonomik anayasa ile devletin ekonomik hak, yetki ve sorumluluklarının anayasal düzeyde belirlenerek bütçe yapma, vergileme, para basma ve borçlanma gibi bir takım yetkilerinin hangi durumlarda ve nasıl kullanabileceğini açıkça ortaya koyulmaktadır. Sonuç olarak, anayasalar ile kurullar çerçevesinde hareket eden bir siyasi otorite oluşturularak bireylerin hakları korunmalı, politik kaygılar veya iktidar gücüne dayanarak uygulanan politikalar sınırlandırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acar, M. ve Bilir, H. (2013). Türkiye’de Sivil Anayasa Arayışları, Anayasal İktisat ve Anayasada Bulunması Gereken İktisadi-Mali Hükümler. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 15(24): 87-96.
- Ackerman, S. R. (1994). *Baskı Grubu Faaliyetleri: Yolsuzluk-Seçim Kampanyası Katkıları ve Lobicilik. Politik Yozlaşma ve Rant Kollama* (ss. 111-132). Çev. Hakan Ay. (Ed. Aytaç Eker, Coşkun Can Aktan). Ankara: Takav Matbaası.
- Aktan, C. C. (1992). Anayasal İktisadın Felsefi ve Teorik Temelleri. *Ekonomik Anayasa Sempozyumu Kitabı* (ss. 63-101), Düzenleyen Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü. Ankara. 28-29 Mayıs 1992.
- Aktan, C. C., Dileyici, D. (2001). Parasal Düzen ve Parasal Anayasa. *Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat Dergisi*. 5(1): 72-107.
- Aktan, C. C. (2002a). *Kamu Tercihi Teorisi ve Anayasal Politik İktisat*. Anayasal İktisat. (ss. 3-30). (Ed. Coşkun Can Aktan). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Aktan, C. C. (2002b). *Kurallar ve Kurumlar Önemlidir*. Anayasal İktisat (ss. 717-721). (Ed. Coşkun Can Aktan). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Aktan, C. C., Togay, S. ve Utkulu, U. (2002). *Parasal Reform Önerileri ve Parasal Anayasa*. Anayasal İktisat (ss. 561-580). (Ed. Coşkun Can Aktan). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Aktan, C. C., Vural, T. (2006a). Yeni Kurumsal İktisat. *Kurumsal İktisat* (ss. 19-42). (Ed. Coşkun Can Aktan). SPK Yayınları. Kurumsal Araştırmalar Serisi No: 2, Yayın No: 194.
- Aktan, C. C., Vural, T. (2006b). Ekonomi Politikası Yönetiminde Mali ve Parasal Kurallar. *Kurumsal Maliye Politikası: Ekonomi Politikası Yönetiminde Mali Kurallar ve Kurumlar* (ss. 119-134). (Ed. Coşkun Can Aktan). SPK Kurumsal Araştırmalar Serisi No: 2, Yayın No: 194.
- Aktan, C.C. ve Dileyici, D. (2007). Kamu Tercihi İktisadına Giriş. *Modern Politik İktisat Kamu Tercihi* (ss. 9-38). (Ed. Coşkun Can Aktan ve Dilek Dileyici). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Andrew, Thomas P. (1993). Easing the Pressure on Pressure Groups: Toward a Constitutional Right to Lobby. *Harvard Journal of Law and Public Policy*, No: 1, Winter.
- Atılğan, H. (2002). *Parasal Anayasa*. Anayasal İktisat. (ss.581-604). (Ed. Coşkun Can Aktan). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Biraschi, P. (2008). Searching for the optimal EMU fiscal rule: an ex-post analysis of the SGP reform proposals. *Government of the Italian Republic (Italy), Ministry of Economy and Finance, Department of the Treasury Working Paper*, (7).
- Bowler, S. ve Donovan, T. (2004). Evolution in State Governance Structures: Unintended Consequences of State Tax and Expenditure Limitations. *Political Research Quarterly*. 57(2): 189-196.
- Breton, A. (1974). *The Economic Theory of Representative Government*. Chicago: Aldine Publishing Company.
- Brennan, G., Buchanan J. M. (1985). *The Reason of Rules: Constitutional Political Economy*. Indianapolis: LibertyFunds.
- Brooks, L., Phillips, J. H. (2008). An Institutional Explanation for the Stickiness of Federal Grants. *The Journal of Law, Economics, & Organization*. 26(2): 243-264.

- Broome, J. (1988). Review. *Economica, New Series*. 55(218): 282-283.
- Buchanan, J. M., Tullock, G. (1967). *The Calculus of Consent, Logical foundations of Constitutional Democracy*. Ann Arbor: The University of Michigan State.
- Buchanan, J., Wagner Richard E. (1977). *Democracy in Deficit: The Political Legacy of Lord Keynes*. Academic Press.
- Buchanan J. M. (1979). Constitutional Constraints on Governmental Taxing Power. *ORDO: Jahrbuch für die Ordnung von Wirtschaft und Gesellschaft*. 30: 349-359.
- Buchanan, J.M., Flowers M. (1986). *Mali Sürece İlişkin Kuralların İyileştirilmesi Amacıyla Vergi ve Harcama Yetkilerinin Çerçevesinin Belirlenmesi*. The Public Finance (ss. 141-149). Çev. Ferhat B. Özgen.
- Buchanan, J. M. (1987). Tax Reform as Political Choice. *Economic Perspectives*. 1(1): 29-35.
- Buchanan, J. M. (1989). Explorations into Constitutional Economics Compiled by Robert D. Tollison and Viktor J. Vanberg. *College Station: Texas A-M University Press*. Number Nine Texas A&M University Economics Series.
- Buchanan, J. M. (1991). *Constitutional Economics*. Basil Blackwell, IEA Masters Of Modern Economics Series. (Ed. Cento Veljanovski).
- Buchanan, J. M. (1997). *The Balanced Budget Amendment: Clarifying the Arguments*. Public Choice. 90(1): 117-138.
- Buchanan, J. M. (1999). *The Collected Works of James M. Buchanan Volume 1: The Logical Foundations of Constitutional Liberty*. Indianapolis: Liberty Funds.
- Buchanan J. M., Tullock, G. (1999). *The Collected Works of James M. Buchanan Volume 3: Calculus of Consent Logical Foundations of Constitutional Democracy*. Indianapolis: LibertyFunds.
- Buchanan, J. M. (2002a). *Devletin Başarısızlığını Teşhiste ve Yapısal Reform Önerisinde Kamu Tercih Teorisinin Başarısı ve Sınırları*. Anayasal İktisat (ss. 127-138). Çev. Coşkun Can Aktan. (Ed. Coşkun Can Aktan). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Buchanan, J.M. (2002b). *Pozitif Kamu Tercih Teorisi ve Normatif Temelleri*. Anayasal İktisat (ss. 65-76). Çev. Coşkun Can Aktan. (Ed. Coşkun Can Aktan). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- D'Amico, D. (2007). Buchanan on Monetary Constitutions. *Costit Polit Econ*. 18(318): 301-318.
- Darrat, A. F. (2002). Budget Balance Through Spending Cuts or Tax Adjustments?. *Contemporary Economic Policy*. 20(3): 221-233.
- Eker, A. (1992). Anayasal İktisat Açısından 1982 T.C. Anayasası. (ss. 32-52). *Ekonomik Anayasa Sempozyumu 28-29 Mayıs 1992*. Ankara: Takav Matbaası.
- Felkins, L. (1997). "Introduction to Public Choice Theory", <http://perspicuity.net/sd/public-choice.html>. (10.04.2017).
- Geist, M. A. (1997). Balanced Budget Legislation: An Assessment of The Recent Canadian Experience. *Ottawa Law Review*. 29(1): 1-38.
- Günay, A. (2007). *Mali Disiplinin Sağlanmasında Anayasal Denk Bütçe Yaklaşımı ve Türkiye'de Uygulanabilirliği*. T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı. Yayın No: 2007/375. Ankara.

- Hauwe, L. V. D. (1999). Public Choice, Constitutional Political Economy and Law and Economics. *Public Choice and Constitutional Political Economy*. 1: 603-659.
- Hepaksaz, E. (2007). Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat Teorisi Perspektifinden Anayasal Mali Reform. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*. 44(514): 89-109.
- Keifman, S. (2008). On the Political Economy of Monetary Policy. *The Ideas Working Paper Series*. (1): 1-18.
- Kızılboğa, R. (2012). Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat Teorilerinin Değerlendirilmesi. *NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2: 91-109.
- Mueller, D. C. (1996). *Constitutional Democracy*. New York: Oxford University Press.
- Mueller, D. C. (2005). *Constitutional Political Economy in the European Union*. Public Choice. (124): 57-73.
- Odabaş, H. (2002). *James M. Buchanan'ın Hayatı, Metodolojisi ve Eserleri*. Anayasal İktisat. (ss. 370-379). (Ed. Coşkun Can Aktan). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Papademos, Lucas. (2006). "Policy-making in EMU: strategies, rules and discretion. *Economic Theory*. 27(1): 25-38.
- Poulson, B. W. (2004). Tax and Spending Limits: Theory, Analysis, and Policy. *Denver: Independence Institute Issue Paper*. IP-2-2004.
- Sakal, M. ve Şahin, E. A. (2009). Anayasal İktisatın Temel Felsefesi ve Türkiye'de Uygulanabilirlik Koşulları. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 10(1): 75-114.
- Salter, A.W. (2014). An Introduction to Monetary Policy Rules. *Mercatus Working Paper*. George Mason University.
- Silva, M. L. F. (1997). The Rules-Versus-Discretion Debate Revisited: What can be learnt from Argentina's Quasi- currency-board regime? *Social and Economic Studies*. 46(1): 111-134.
- Truman, D. B. (1960). *The Governmental Process*. New York: Alfred A. Krapf.
- Uzun, T. (2009). Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat Kuramı Üzerine Bir Değerlendirme. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmalar Dergisi*. (23): 223-246.
- Voigt, S. (1997). Positive Constitutional Economies: A Survey. *Public Choice*. 90(1): 11-53.